

Բարայ

հեղինակ՝ Մկրտիչ Արմեն
աղբյուր՝ «Պատվիրեցին հանձնել ձեզ»

Հենց որ մտնում էիր բարաք, ուղիղ դռան դիմաց, գտնվում էր Բարայի քնելատեղը վերին յարուսում: Նրա իսկական անունն ուրիշ էր, բայց նրան, ինչպես եւ աղբրեջանցի, ուզբեկ եւ ընդհանրապես բահմեղական այլ ծերունիներին ճամբարում անվանում էին նրանց լեզուներից առնված այդ բառով: Բայց աղբրեջանցի այդ ծերունու նկատմամբ «բարայն» այդ ճամբարում գործածում էին որպես հատուկ անուն: Եվ, որպեսզի չփոթեն ուրիշ «բարայների» հետ, մյուս ծերունիներին անվանում էին «ծերունի», «պապ», «պապիկ» եւ այլն:

Բարայի կողքի քնելատեղերը, դարձյալ վերին յարուսում, զբաղեցնում էին եւս երկու ծերունիներ՝ աղբրեջանցի եւ ուզբեկ: Երբ էլ դուռը բաց անեիր, ուղիղ քո դիմաց, վերելում, մի շարքի վրա, ծալապատիկ նստած էին երեք ծերունիները՝ ինչպես հավերը թառի վրա: Նրանց «ակտավորել» էին, այսինքն՝ բուժական հանձնաժողովի «ակտի» համաձայն ազատել աշխատանքից: Ստանում էին ողորմելի օրապահիկ եւ քարշ տալիս իրենց գոյությունը՝ մրցելով, թե ո՞րը կլինի ավելի հարատև՝ գոյությունը, թե՞ ժամկետը:

Ժամեր ու ժամեր շարունակ նրանք նստում էին նույն դիրքով՝ լուռ, անշարժ, եւ միայն հացից սարքված երեք թագբեհներն էին թույլ չկլկում նրանց ձեռքերում: Ուտելիք ստանալու համար գնում էին ոչ թե երեքը, այլ միայն մեկը, հերթով: Սա վերցնում էր երեքի ժանգոտ կաթսայիկները, կռնչալով իջնում ներքեւ եւ կատարում վաղուց ի վեր բացառությունների կարգը մտած գործողություն, այսինքն՝ քայլում: Արտաքնոց գնում էին օրական եւ նույնիսկ երկու օրը մի անգամ: Այնպես, որ համարյա ոչ ոք նրանց տեղերը չէր տեսնում թափուր: Երբ էլ մտնեիր ներս՝ նրանք նստած էին իրենց տեղերում՝ ինչպես հավերը թառի վրա:

Ծերունիներից ոչ մեկը չգիտեր ռուսերեն կամ մի այլ լեզու: Խոսում էին իրենց մայրենի լեզուներով, հետեւաբար եւ՝ միայն իրար հետ: Երկու աղբրեջանցիները, մոռանալով, որ երրորդն ուզբեկ է, մերթ-մերթ բարկանում էին վրան, որ «ճիշտ չի խոսում», իսկ հաճախ մինչեւ իսկ գործածում է ուղղակի անհասկանալի բառեր:

Ինչպես երեւում էր, նրանք վաղուց ի վեր միմյանց պատմել-ավարտել էին իրենց անցյալ կյանքի մանրամասնագույն պատմությունները եւ այդ կյանքում տեսած ու լսած բոլոր այլ պատմությունները: Այժմ այլեւս խոսելու ոչինչ չունեին, ուստի եւ կառչում էին ամեն մի նոր նյութից, որը մատչյի էր նրանց՝ այդ թառի վրա, թույլեն մեկ բացվող ու ծածկվող դռնից երեւացող նրանց ողորմելի տեսադաշտում...

Թեեւ երեքն էլ քաղաքական կալանավորներ էին, «հիս»-ի, այսինքն՝ հակահեղափոխական ազդեցության համար դատապարտված, բայց եւ այնպես, ուրիշ բարաքներում տեղ չլինելու պատճառով նրանց տեղավորել էին քրեականների հետ: Քրեականները ոչ միայն չէին վշտացնում նրանց, այլեւ օգնում էին՝ ինչով որ կարող էին.— ճաշի մնացորդ էին տալիս, երբեմն հաց եւ այլն: Իսկ Բարային ուղղակի սիրում էին: Ծիշտն ասած, հենց միայն նրան էին հյուրասիրում, իսկ նա արդեն, իր ստացածը կիսում էր մյուս երկուսի հետ:

Իսկ ինչո՞ւ այդպիսի խտրություն քրեականների կողմից:

Բարայր նրանց դուր էր գալիս նրանով, որ տեղի, անտեղի հայիոյում էր իր սովորած միակ բառերով՝ «քո մերը...»: Բարկանար՝ այդ էր ասում: Ուրախանար՝ այդ էր ասում: Հատկապես այդ հայիոյանքը լսելու համար քրեականները մոտենում էին նրան, տալիս, օրինակ, մի կտոր հաց: Բարայր վերցնում էր, սիրալիր ժպտում էւ շնորհակալական տոնով ասում.

— Զո մերը...

Քրեականները քրքջում էին եւ սիրով նայում այդ ծեր հայիոյախոսին:

Մի անգամ Բարայր, բոլորի ներկայությամբ, այդպես ասաց նույնիսկ ճամբարի պետին:

Պետը մտավ բարաք,— դա շատ հազվադեպ էր պատահում,— եւ առաջինը դիմելով Բարային, հարցրեց.

— Ի՞նչպես ես ապրում, յախշի՞:

— Յախշի, քո մերը...— գլխով արեց ծերունին:

Բարաքը դնդաց բարձրագոյ քրքիջից: Բարային տարան մեկուսարան եւ տասնհինգ օր պահեցին այնտեղ: Վերադարձավ նա ավելի նիհարած եւ ծերացած: Քրեականները շրջապատեցին նրան, սկսեցին հարցեր տալ, իսկ նա իհարկե, ոչինչ չէր հասկանում: Մեկը դեպի նա երկարեց մի ամբողջ օրապահիկ հաց.

— Կեր, բարայ, հալից ընկել ես:

Ինչպես երեւում է, մեկուսարանն էլ չէր ընկնել Բարայի հոգու արիությունը, որովհետեւ նա վերցրեց հացը եւ ասաց տվողին.

— Զու մերը...

Քրեականները վրնջացին հաճույքից, սկսեցին զգվել Բարային, եւ ամենից շատ՝ հաց տվողն ինքը: Զնքությամբ բարձրացրին նրան եւ դրեցին իր թառի վրա:

Հերթական մի էտապով այդ ճամբարը եկավ ադրբեջանցի մի տարիքոտ մարդ՝ Գերմանիայիում բարձրագույն կրթություն ստացած ինժեներ: Խիստ փոքրամարմին, նա կարծես սեղմված-կծկված գայրույթ լիներ: Նրան զազազեցրել էր իր անարդարացիորեն դատապարտված լինելը, եւ նա, առանց քաշվելու, բոլորի ներկայությամբ, ասում էր այնպիսի խոսքեր, որոնցից կփշաքաղվեր իսկական հակահեղափոխականն անգամ: Նրան անդադար նստեցնում էին մեկուսարան, սաստում, մինչեւ իսկ ծեծում, բայց ոչինչ չէր օգնում: Չէին ենթարկում դատական նոր պատասխանատվության, քանի որ նա արդեն ուներ ամենամեծ ժամկետը եւ հազիվ թե ողջ-առողջ անցկացներ դրա մի երրորդը:

Առաջին իսկ օրը, բնականաբար՝ նա անցավ բարաքներով եւ հետաքրքրվեց, թե չկա՞ն արդյոք հայրենակիցներ: Գտնելով ծերունիներին, նա սկսեց ամեն օր այցելել նրանց: Կանգնում էր դռան մոտ, պատին հենված եւ, վերեւ նայելով, զրուցում հետները:

Մի անգամ, երբ նրանք զրուցում էին, հնչեց ճաշի զանգը: Փոքրամարմին ինժեները թույլ չտվեց ծերունիներին իջնել ցած, ինքը վերցրեց նրանց ժանգոտ կաթսաները եւ զնաց ճաշ բերեց նրանց համար:

Ծերունիներն սկսեցին խմել իրենց ճաշը: Այդ պահին մոտեցավ մի քրեական եւ Բաբային ու մյուս երկուսին տվեց մեկական եփած կարտոֆիլ:

— Քո մերը...— գլխով արեց Բաբայը:

Քրեականը ծիծաղեց, գնաց:

Աղբեջանցի ինժեները սառեց-մնաց իր տեղում:

— Ամոթ չէ՞, հայրիկ,— բարկացավ նա:— Քեզ կարտոֆիլ են հյուրասիրում, իսկ դու հայիոյում ես անխիղճ կերպով...

— Ո՛վ է հայիոյում,— նրանից ավելի բարկացավ Բաբայը:— Ինչեր ես ասում:

— Դու չասացի՞ր՝ «քու մերը»:

— Իհարկե: Բա էլ ո՞րտեղ հայիոյեցի:

— Բա դա հայիոյանք չէ՞: Դու մայր հայիոյեցիք տղային:

— Ի՞նչպես թե մայր...— Բաբայն իր ճաշը դրեց մի կողմ:

— Իսկ քո կարծիքով՝ ի՞նչ է «քո մերը»:

— Դա մեր «սաղ օլ»-ը չէ՞: Այսինքն՝ «շնորհակալություն»:

— Խեղճ մարդ...— դառը ծիծաղեց ինժեները:— Ուրեմն հայիոյում ես՝ առանց հասկանալու...

Հանկարծ Բաբայը ծերունավարի թույլ սեղմեց բռունցքները եւ սկսեց ուժեղ հարվածել դրանցով իր գլխին.

— Օ՛յ, ամոթ... Օ՛յ, խայտառակություն... Ալլա՛հ, ալլա՛հ...

Այժմ նա հասկացավ ամեն ինչ.— ե՛ւ քրեականների հրճվելը, ե՛ւ տասնհինգ օրով իր մեկուսարան ընկնելը... Բայց չէ՞ որ իրենց գյուղում նա ամենապատկառելի ծերունին էր եւ ոչ ոք նրա բերանից չէր լսել ոչ մի անպատվաբեր խոսք: Ընդհակառակը, երիտասարդները սարսում էին ասել նրա ներկայությամբ որեւէ անպատշաճություն:

«Քո մերը»... Այդ հայիոյանքի համար հներում մարդիկ սպանում էին իրար, իսկ նոր ժամանակներում քիթ ու պռունգ ջարդում միմյանց: Եվ այդպես էլ պետք էր: Հայիոյել աշխարհի ամենասրբազան էակին՝ մորը...

Եվ հանկարծ դուրս է գալիս, որ տարիներ շարունակ հայիոյել է նա ինքը՝ իրենց գյուղի ամենապատկառելի մարդը...

Այդ օրվանից քրեականներն այլևս ոչ մի հայիոյանք չստացին Բաբայից: Մերժելով նրանց հյուրասիրությունը, նա լուռ ձեռքով էր անում՝ «հարկավոր չէ», եւ անդադար նամազ էր շնջում ինքն իրեն՝ ալլահից թողություն էր խնդրում իր այդքան տարիների հանցանքի համար...

Քրեականները շուտով կորցրին իրենց հետաքրքրությունը Բաբայի նկատմամբ: Եվս որոշ ժամանակ անց՝ նրանք պահանջեցին վերակարգիչից, որ ծերունիներին փոխադրեն քաղաքականների բարաքը: Ի՞նչ գործ ունեն նրանք այդտեղ:

Ծերունիներին փոխադրեցին: